

Wstęp do teorii mediów

Wykład XIII

Krzysztof Gajewski
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 1 czerwca 2021

Medium a charakter społeczny

Popularyzacja piśmienności

Narodziny pisma

Alfabetocentryzm

Medium a charakter społeczny

David Riesman (1909-2002)

	sterowane tradycją	wewnątrzsterowne	zewnątrzsterowne
medium	- oralność	- piśmienność (druk)	- media elektroniczne
demografia	- wysoki potencjał wzrostu (dużo urodzin, dużo zgonów)	- przejściowy wzrost (dużo urodzin, mało zgonów)	- wstępny spadek ludności (mało urodzin, mało zgonów)
geografia	- Ameryka Łacińska, Afryka, Azja, południe Europy	- wsie i małe miasteczka USA i Kanady, środkowa Europa, Turcja, ZSSR	- wielkomiejskie obszary USA i Europy Zachodniej
praca	- rolnictwo, rybołówstwo, myślistwo	- przetwarzanie surowców	- handel, transport, usługi ¹

¹David Riesman, *Samotny tłum*, 1950

Medium a charakter społeczny

	sterowane tradycją	wewnątrzsterowne	zewnątrzsterowne
postawa	- przestrzeganie tradycji	- uwewnętrzniony zespół celów	- uczulenie na oczekiwania innych
motywacja, typ moralności	- lęk przed wstydem	- lęk przed poczuciem winy	- lęk przed odrzuceniem
organizacja pracy	- jednoizbowe domy-jednostki produkcyjne	- podział pracy, przemysł	- rozrost biurokracji opartej na manipulacji
inicjacja społeczna	- dziecko wcześnie gotowe do podjęcia roli życiowej	- chłód w rodzinie, przekazywanie ideałów, a nie ról, pisanie dziennika	- wychowanie przez massmedia; „narcyzm drobnych różnic” (Freud), „zawistne porównywanie” (Veblen)
typ moralności		żyroskop (<i>superego</i>)	radar

Popularyzacja piśmienności

- piśmienność (literacy)
- niepiśmienność (illiteracy), analfabetyzm

Osoby

- niepiśmienne (illiterate) — nie są w stanie przeczytać ani słowa
- funkcjonalnie niepiśmienne (functionally illiterate) — podstawowe lub gorsze umiejętności czytania

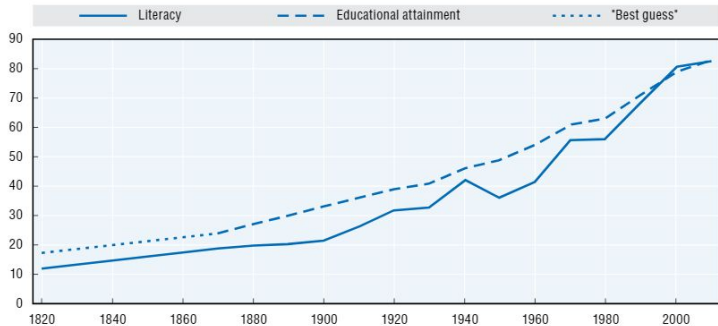

- wg OECD: 1890 - 20-40% osób > 15 rż. poza Europą, 60-70% w Europie
- International Literacy Association, 2020: 781 mln niepiśmiennych lub funkcjonalnie niepiśmiennych (12% populacji)

Ewolucja piśmienności na świecie

Figure 5.1. **World development of literacy and attainment of at least basic education, 1820-2010**

Percentage of population aged over 15 literate or enrolled in formal education

Note: For an assessment of data quality, see Table 5.2.

Source: Clio-Infra, www.clio-infra.eu.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933095666>

- Rosja, UNESCO 2010: 99.7%
- Polska, UNESCO 2008: 98.7%
- Chiny, UNESCO 2019: 98.2%
- Syria, 2004: 81%
- USA, 2020: 79%
- Indie, 2011: 74%
- Egipt, 2017: 71%
- Kanada, 2021: 52% (!?)

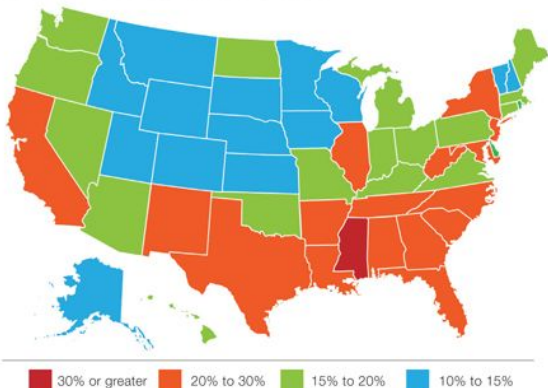
National Center for Educational Statistics (NCES), 2020

- 21% dorosłych niepiśmiennych lub funkcjonalnie niepiśmiennych (43 mln)
- w tym 35% biali, 34% latynosi, 23% afroamerykanie, 8% pozostali
- w tym 34% urodzonych poza USA
- najwyższy wskaźnik piśmienności: New Hampshire, Minnesota, Północna Dakota (94.2%, 94%, 93.7%)
- najniższy wskaźnik piśmienności: Floryda, Nowy Jork, Kalifornia (80.3%, 77.9%, 76.9%)

Piśmienność w USA ad 2020

U.S. READING LITERACY

PERCENTAGE OF THE POPULATION OF EACH STATE THAT HAS BELOW A FIFTH GRADE LEVEL OF LITERACY

SOURCE: NATIONAL CENTER FOR EDUCATION STATISTICS; NATIONAL ASSESSMENT OF ADULT LITERACY

Narodziny pisma

Enmerkar i pan Aratty, ok. 2700 pne.; Enmerkar, władca Uruk i Kulaby, wysłał posłańca do pana Aratty z prośbą o drewno, złoto, srebro, lapis lazuli i drogocenne kamienie

Mowa Enmerkara była długa, jej treść zawierała, posłaniec nie był dość biegły w mowie, nie mógł jej powtórzyć. (...) pan Kulaby ulepił kawał gliny, umieścił na niej słowa jak na tabliczce"

- Biblia: 'tablice kamienne, napisane palcem Bożym', Wj 31

- XVIII w., William Warburton, Divine Legation of Moses, 1738
- teoria piktograficzna
- Écriture, w: Encyklopedia Diderota
- I. J. Gelb, A Study of Writing, 1974: „Jasne jest, że pismo klinowe w Mezopotamii rozwinęło się z formy piktograficznej”

- wykopaliska w Uruk, 1930: najstarsze znaki w kształcie klinów, kół, owali i trójkątów
- Leo Oppenheim, 1959: tabliczka z Nuzi, Irak

Tabliczka z Nuzi, Irak

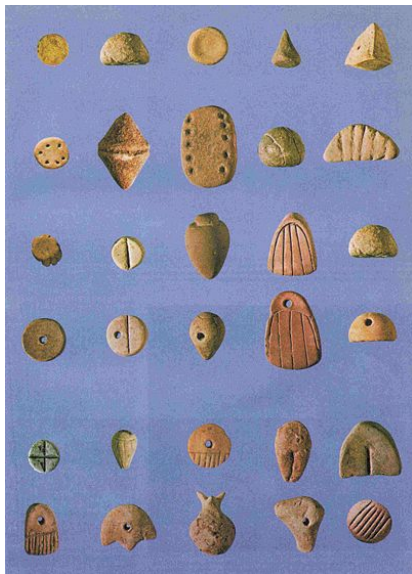

Denise Schmandt-Besserat (ur. 1933)

Denise Schmandt-Besserat

'prekursorem pisma były nie jakieś wcześniejsze jego formy, ale drobne przedmioty służące do liczenia'

Tokeny

Teoria tokenów i kopert, 8000-6000 pne. (neolit)

- dzban oliwy — ovoid (jajo)
- mała miarka zboża — stożek
- duża miarka zboża — kula etc.

Alfabetocentryzm

Derrick de Kerckhove

„Alfabet rozwijany i udoskonalany przez pięć tysięcy lat stał się najważniejszą koncepcją zajmującą umysł, duszę i ciało człowieka w każdej kulturze, co trwało aż do wynalezienia elektryczności”

„Jednak ze wszystkich alfabetów wynalezionych do dzisiaj, żaden nie odzwierciedlał mocniej i bardziej jednoznacznie lewej półkuli mózgu niż fonetyczny alfabet greckorzymski. My wszyscy zostaliśmy oczywiście na nim wychowani”

1. Derrick de Kerckhove, Powłoka kultury. Odkrywanie nowej elektronicznej rzeczywistości, przeł. Witold Sikorski, Piotr Nowakowski, Mikom: Warszawa 1996.
2. Amy Rea, How Serious Is America's Literacy Problem?, "Library Journal" Apr 29, 2020.
3. Denise Schmandt-Besserat, Jak powstało pismo, przeł. Jolanta Kozłowska, Warszawa 2007
4. Jan Luiten van Zanden, Joerg Baten, Marco Mira d'Ercole, Auke Rijpma and Marcel P. Timmer, How Was Life? Global Well-being since 1820, OECD, 02 Oct 2014